

Рівненський державний
гуманітарний університет

Студентський дайджест

Збірник наукових матеріалів
здобувачів вищої освіти

№ 7
2023

**Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет**

Студентський дайджест

збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти

Випуск 7

Рівне, 2023

УДК 159.922.73:[159.942:616.83-003.441]

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СТРАХІВ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ**Баранович Ірина, здобувачка ОС «бакалавр»**

спеціальності 053 «Психологія», 3 курс, РДГУ

Науковий керівник: Дзеджера О.В., старший викладач

Постановка проблеми. Молодший шкільний вік є важливим етапом у житті людини, упродовж якого активно формується особистість. Відповідно до класифікації Д. Ельконіна, молодший шкільний вік охоплює період від 6 до 10-11 років. Саме цей віковий період є важливою фазою онтогенезу інтелектуального розвитку. Проте, як зазначає А.Вавілова [1], страхи, стримуючи пізнавальні потреби дитини, можуть серйозно перешкоджати гармонійному розвитку, заважати повноцінній соціалізації, бути передумовою невротизації дитини. Саме тому своєчасна й обґрунтована діагностика страхів дітей молодшого шкільного віку є запорукою своєчасної профілактичної та корекційної роботи для запобігання виникненню емоційних порушень [1, с.140].

Почуття страху неминуче супроводжує освітню діяльність у будь-якій школі, навіть ідеальну, оскільки ситуація навчання чомусь новому приховує невпевненість, суперечності і, відповідно, привід для занепокоєння. Оптимальна шкільна освіта можлива лише за умови систематичного страху перед подіями шкільного життя. Навчання та розвиток дитини найкраще, коли страх знаходиться на оптимальному рівні і коли дитина навчиться відповідати належним чином. Інтенсивність страху не повинна перевищувати індивідуальну межу для кожної дитини, після чого вона виявляє більше руйнівних, ніж конструктивних наслідків [1].

У молодших школярів тривога є наслідком розчарування потребою захисту від найближчого оточення та функцією порушення стосунків з близькими дорослими. Дитина з високим ступенем страху характеризується частими їх проявами, навіть тоді, коли їй нічого не загрожує. Для такої дитини характерним є залежність від оцінок дорослих.

Мета дослідження полягає у теоретичному аналізі вікових особливостей прояву страхів у дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вперше проблема тривоги і страхів набула детального розгляду у працях З.Фрейда, засновника психоаналізу. Погляди З.Фрейда на тривогу і страх багато у чому схожі з поглядами С.К'єркегора. Обидва дослідники розмежовували поняття «страх» і «тривога» таким чином: страх – це реакція на конкретну загрозу, у той час як тривога – на невідому і невизначену небезпеку. Класичною роботою з дослідження страху вважається книга «Страх», протягом багатьох років дослідники посилаються на цю працю у своїх роботах [4].

У сучасній психології велика кількість досліджень присвячена саме дитячим страхам (Л. Божович, І. Кон, Б. Кочубей, Співаковська, Л. Таран З. Фрейд, І. Мясищев, Б. Карвасарський та ін.). Я. Коломинський, І. Дубровіна, А. Хрипкова довели, що у зв'язку із виникненням різних психосоматичних явищ таких як підвищення температури, нудота, головний біль, на фоні сильних страхів, дитина відмовляється ходити до школи. Науковці стверджують, що однією з основних причин страхів є переживання з приводу певних невдач у навчальній діяльності, страх розчарувати батьків, страх не відповідати уявленням про себе як про хорошого учня; страх не впоратися із завданням, страх покарання,

Розглянемо специфічні страхи учнів молодшої школи. А.Вавілова аналізуючи психологічні особливості страхів дітей молодшого шкільного віку звертає увагу на вісім чинників, які впливають на розвиток шкільних страхів у дітей початкової школи виокремлених Т. Гузановою [1]. До цих чинників віднесено:

- загальна тривожність у школі, яка виражена в загальному емоційному напруженні, пов'язаному з різними формами включення дитини в нову ситуацію розвитку;
- переживання соціального стресу, насамперед щодо соціальних контактів з однокласниками;

- фрустрація потреби в досягненні успіху, що гальмує розвиток домагань на успіх і досягнення високих результатів;
- страх самовираження – емоційне напруження, пов'язане із труднощами саморозкриття, демонстрації своїх можливостей;
- страх ситуації перевірки знань – переживання тривоги в ситуації перевірки (особливо публічної) знань, досягнень, можливостей;
- страх не відповідати очікуванням оточення – тривога щодо оцінки з боку значущих інших, щодо своїх результатів, учинків, ідей; через острах можливості негативних оцінок;
- низька фізіологічна опірність стресу, що підвищує ймовірність деструктивного реагування на тривожні чинники середовища;
- проблеми і страхи у відносинах з учителями – негативне емоційне тло відносин із дорослими у школі, що знижує мотивацію й успішність навчання [1, с.141].

За теорією О.Захарова, сприйняття і осмислювання загрози відбувається під час повсякденних стосунків та формування життєвого досвіду, коли деякі індіферентні для дитини подразники поступово набирають загрозливого характеру. Страх як емоція у дитячому віці є основною рушійною силою невротичного розвитку особистості [2].

Визначивши класифікацію дитячих страхів О. Захаров виокремлює такі її види:

- медичні страхи (біль, уколи, лікарі, хвороби, кров);
- страх смерті;
- страхи пов'язані із фізичними травмами (вогонь, стихії, війни);
- острах тварин та казкових персонажів;
- боязнь темряви, снів, жахів;
- соціальні страхи (боязнь дорослих и дітей, покарання, самотності);
- просторові страхи (замкнений простір, вода, висота) [2].

Н.Гончаренко [3] виділяє основні прояви страхів у дітей, це є сльози, розмови про те, що їх найбільше турбує, відмова йти до темної кімнати або до школи, відмова залишатися вдома одному, тривожний неспокійний сон, нічні кошмарні сновидіння, плаксивість, роздратованість, замкненість, поганий настрій, розсіяність уваги, погіршення успішності, поганий настрій, погіршення концентрації уваги [3, с.106]. Також вчена виділила основні детермінанти прояву страхів у дітей: залякування, перенесене почуття болю, перегляд передач зі страхуючим змістом, несправедливе, надмірно суворе відношення вчителів до дитини.

Зіткнувшись із проблемами шкільного життя, дитина свідомо чи несвідомо пристосовується до фізичного та соціального середовища, яке її задовольняє або лякає. Загалом, страх забезпечує адекватну підготовку до дій у новій або кризовій ситуації і є необхідною емоцією для розвитку особистості дитини. Часте переживання подібних емоцій може призвести до розвитку «стану тривоги», який характеризується підвищеною схильністю до почуттів, страхів і станів тривоги. Тривога, за визначенням дослідників та практичних психологів, є корінням низки дитячих труднощів. У психологічній літературі страх зазвичай розглядається як системна характеристика, яка проявляється на всіх рівнях людської діяльності.

У молодші шкільні роки навчання є основною діяльністю. Тому, щоб дитина успішно адаптувалася до шкільного життя, необхідно здійснювати плавний перехід від одного виду діяльності до іншого. Для цього вчитель використовує різні техніки гри на уроці. Він може залучати їх як до занять, так і до позакласних занять. Ігри повинні бути розвивальними та пізнавальними. Їх мета – розширити кругозір, сформувати власний світогляд та викликати інтерес молодших школярів до знань. І тут, насамперед, ігри, що мають інтелектуальний характер.

Ще однією важливою причиною збільшення тривожності у дітей молодшого шкільного віку є недостатня фізіологічна та інтелектуальна зрілість, що спостерігається у багатьох дітей, і, в певному сенсі, природна. Навчання в школі збігається з віковою кризою, з

якої різні діти виходять у різний час і з різними здібностями. Одні активні та розумні, інших пригнічує повільність, треті обурюються впертістю та агресією. З часом шорсткість згладжується, здібності дітей більш-менш збалансовані, якщо вони не впадають у відчай і не відчують огиди до навчання та школи.

Висновки. Отже, сучасна психологія включає в себе різні теорії причин і виникнення стану страху. Підсумовуючи вище викладений матеріал, розуміємо, що у виникненні, розвитку або корекції страхів у дітей беруть участь родина, вчитель, інші значущі дорослі, однокласники, система навчання і виховання, організація навчальної діяльності та шкільного простору та ін. Таким чином, страх значною мірою пов'язаний з тим, що потреби молодшого школяра не задовольняються. Тому, коли дитина боїться однієї сфери, це впливає на інші сфери життя, блокуючи та спотворюючи нормальний, повноцінний розвиток особистості.

Список використаних джерел

1. Вавілова А. С. Психологічні особливості страхів у молодших школярів. *Теорія і практика сучасної психології*. 2020 р., № 1, Т. 1. С. 140-144.
2. Захаров О. І Дені і нічні страхи у дітей. СПб: Видавництво «Союз», 2004. 448 с.
3. Гончаренко Н.В. Психологічні особливості діагностики страхів у молодших школярів. Актуальні проблеми психології. Т.12. Психологія творчості Вип.15. Частина II. С. 103-113.
4. Кузнецов М.А., Бабарикіна І.В. Шкільні страхи: Види, умови прояву та шляхи подолання. Харків: ХНПУ, 2012. 227 с.

УДК 159.942 : 355.422

ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД У УЧАСНИКІВ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Басалига Тетяна, здобувачка ОС «магістр»

Спеціальність 053 Психологія, 1 курс, РДГУ

Науковий керівник: Ямницький В. М., доктор психологічних наук, професор

Постановка проблеми. Війна на Сході України стала для усіх нас великим викликом, поставивши непрості завдання, що стали справжнім мірилом стресостійкості, витримки та мужності. Адже стратегія ворога спрямована на те, щоб похитнути волю нашого народу, примусити його до певних дій. Тому війну можна розглядати як соціально-психологічне явище із засобами впливу інформаційно-психологічної та соматопсихологічної спрямованості. Кожен прошарок нашого суспільства відчуває її вплив, але найбільше військові та громадяни окупованих та територій, суміжних з країною-агресором. Тобто ті люди, яким війна щомиті заглядає в обличчя. Зруйновані оселі, втрати рідних, використання хімічної зброї та постійна загроза життю змушують людей переживати вкрай інтенсивні емоції. Відчуття неспокою, гніву та смутку, характерні для більшості людей, є здоровою та нормальною реакцією на бойові події. Але деякі люди реагують значно глибше, адже порушуються їх психологічне здоров'я.

Живучи на Західній Україні, розуміємо, що значної уваги психологів та психотерапевтів потребують внутрішньо переміщені особи, які, втративши домівки, були вимушені тікати з територій, де ведуться активні бойові дії, та наші доблесні воїни, які разом з бойовим досвідом отримали фізичні та психологічні травми. Для одних треба просто час, щоб стабілізуватися після впливу інтенсивного стресу, інші можуть мати значно глибші реакції, які порушують психічне здоров'я та в тій чи іншій мірі їх інвалідизують. Згодом учасники таких екстремальних подій починають страждати на психічні розлади та відчувати труднощі в процесі адаптації до мирного життя. Тому і виникає гостра потреба в пошуку ефективних шляхів адаптації та соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців, що побували в районі ведення бойових дій.

ЗМІСТ

Артемук О. Вплив стресу на самопочуття людини та її життєдіяльність	3
Баранович І. Вікові особливості прояву страхів у дітей молодшого шкільного віку...	5
Басалига Т. Посттравматичний стресовий розлад у учасників збройних конфліктів...	7
Болюх Н. Вплив емоцій на психічне здоров'я особистості.....	10
Боровець А. Проблема розвитку особистості в молодшому шкільному віці.....	13
Боса-Мірявець М. Психологічна готовність майбутніх педагогів до професійної діяльності.....	16
Босий-Мірявець В. Комунікативна культура педагога: психологічний вимір.....	20
Бугайчук І. Психокорекція нейрофізіологічних зв'язків у дітей з особливими освітніми потребами.....	23
Гавін Б. Особливості прояву психологічного стресу у людини.....	25
Гонтаренко В. Механізми психологічного захисту дітей.....	28
Гончарук А. Психологічні особливості спілкування у підлітковому віці.....	30
Горбатюк О. Методичні аспекти профілактики девіантної поведінки підлітків	33
Гудовсек С., Павелків Р. Сутність поняття «безпека життєдіяльності» з точки зору психологічної науки.....	34
Дем'янюк В. Психологічний зміст емпатії в контексті морального розвитку молодшого школяра.....	37
Дивульська К., Юрчук О. Особливості роботи психолога у школі в умовах воєнного стану.....	40
Єфімова М. Психологічні особливості дітей вимушених переселенців.....	42
Загородський Д. Психологічні чинники прояву любові у подружніх парах.....	44
Каверіна Б. Особливості конфліктної поведінки у підлітковому віці.....	47
Климчук І. Психологічні особливості емоційної стійкості студентів у період кризи...	52
Ковальчук О., Аладько Т., Ковальчук С. Соціально-психологічні причини поширення алкоголізму в середовищі підлітків.....	55
Ковальчук О., Назарець Л. Особливості дистанційного навчання в системі вищої освіти: недоліки та переваги.....	58
Коренко Д. Психологічні особливості поведінки обдарованих дітей.....	62
Корчака Ф., Корчакова Н. Вплив військової агресії на розвиток національної ідентичності української молоді	65
Котляр О. Психологічні особливості переживання самотності в юнацькому віці.....	66
Кривко М. Вплив сучасної іграшки на психічний розвиток дитини дошкільного віку.	68
Кулакова О. Використання інтерактивних платформ у навчанні іншомовної лексики	72
Курята Н. Вплив війни на життєстійкість українського студентства.....	75
Лаврук Л. Психологічні особливості міжкультурної адаптації переселенців у чужій країні.....	77
Мартюченко К. Креативність як фактор успішної самореалізації особистості.....	80
Мисько Є. Шкільна тривожність підлітків як соціально-психологічна проблема.....	83
Мотруніч І., Юрчук О. Використання інноваційних технологій у процесі фізичного виховання дошкільників.....	86
Нікішина Д. Рефлексія як фактор подолання фрустраційних ставнів у студентів.....	88
Оборська А. Дослідження впливу арт терапії у процесі психологічної корекції девіантної поведінки поранених військовослужбовців під час реабілітації.....	92

Павелків В. Сучасні реалії та їх вплив на розвиток агресивної та деструктивної поведінки молоді.....	93
Парчук Т. Психологічна готовність молоді до сімейного життя.....	96
Подлящук О. Психологічні особливості прояву емоційного вигорання у педагогів....	97
Приступлюк С. Психокорекція агресивної поведінки підлітків засобами арттерапії...	101
Пшенична Л. Феномен харизми та його вплив на міжособистісну взаємодію.....	103
Ряба Л. Фактори формування самооцінки в підлітковому віці.....	106
Сабат Є. Особливості феномена прокрастинації у студентському середовищі.....	108
Семенюк В. Психологічний супровід дітей раннього віку із загальною затримкою мовленнєвого розвитку.....	111
Сизов С. Теоретичний аналіз психологічної реабілітації осіб з алкогольною залежністю.....	112
Стащук А. Особливості використання арт терапії в роботі з молодшими школярами..	113
Тарасюк Л. Музика як чинник впливу на психічний стан особистості.....	116
Тимчак С. Інформаційна гігієна під час війни.....	118
Ткачук О. Соціально-психологічні аспекти сугестивності як фактору узалежнених форм поведінки в юнацькому віці.....	120
Українець В. Віра дітей у Збройні Сили України.....	123
Федорович Р., Опанасюк І. Методи арттерапії як засіб корекції сімейних відносин.....	125
Холод Ю. Формування національної гідності дітей дошкільного віку як проблема дошкільної освіти.....	127
Хома О. Soft skills як феномен професійної компетентності сучасного психолога.....	129
Чорноус Я. Психологічні особливості прояву ейджизму в студентській молоді: теоретичний аспект.....	131
Шевчук В. Соціально-психологічні аспекти дитячо-батьківських взаємин у сім'ях, що перебувають у складних життєвих обставинах.....	134
Шепель Т. Проблема емоційного вигорання лікарів.....	137
Шишка А., Юрчук О. Адаптивне фізичне виховання як засіб корекції психомоторних порушень у дошкільників із заїкуватістю.....	139
Яковець О. Особливості процесу соціальної адаптації дітей з аутизмом.....	142
Якубовська М. Психологічні особливості формування емоційної стійкості майбутніх психологів в стресогенних умовах.....	145
Яремчук Ю. Статистичні особливості виникнення захворюваності на ПТСР у військовослужбовців.....	149
Ярмошевич В. Експериментальне дослідження використання методу казкотерапії у роботі з дітьми в умовах війни.....	150